

УДК 316.77:616.896]-053.5

Гридасова О.С.¹, Семенцова О.М.², Серета О.П.³

¹ студ. гр. УФСЗ-314м НУ «Запорізька політехніка»

² канд. психол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

³ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОБСТЕЖЕННЯ ВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ІЗ РАС: ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

РАС є складним розладом нейророзвитку, який характеризується порушеннями соціальної комунікації та поведінковими особливостями. Технології, методи, методики діагностики, корекції та реабілітації РАС є предметом численних досліджень закордонних і вітчизняних авторів. В Україні дослідження, що присвячені проблематиці аутизму відбуваються у галузі медицини, спеціальної психології та педагогіки.

На сьогодні чітко описані в уніфікованому клінічному протоколі первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації «Розлади аутистичного спектра (розлади загального розвитку)» клінічні особливості діагностики, зокрема диференціальної, визначені доказові методики її проведення [3]. Метою клінічного оцінювання є стандартизоване виявлення ознак РАС та постановка діагнозу. У протоколі надається інформація про основний інструментарій для дослідження первазивного розвитку (скринінгові процедури для дослідження, базові інструментарії для діагностики та

динаміки аутистичних розладів) та визначається додатковий інструментарій (оцінка поведінки, сенсорного розвитку та сенсорних порушень, мовленнєвого розвитку тощо); зазначається, що на сьогоднішній день, програми, що базуються на принципах поведінкової терапії та спрямовані на покращення комунікації між батьками і дитиною, розвиток соціальних навичок, демонструють найвищу ефективність [3].

Метою написання цих тез є теоретичний аналіз сучасного діагностичного інструментарію з обстеження вербальної поведінки дітей із РАС.

Вибір методик для застосування їх на практиці потребує обґрунтованого підходу, з урахуванням мети та завдань проведення обстеження, індивідуальних особливостей кожної дитини. Зокрема, для їх впровадження у практику роботи потрібно пройти спеціалізоване навчання, отримати відповідний сертифікат, супервізорську допомогу. Серед закордонних методик, які дають змогу комплексно досліджувати мовленнєву активність дітей із РАС, можна визначити: ABLLS-R (інструмент для оцінювання базових мовних і навчальних навичок – навчання, академічні навички, самообслуговування, моторика, автор методики Дж. Партінгтон), PEAK (комплексна система аналізу навичок, запропонована Марком Р. Диксоном), AFLS (програма призначена для оцінювання ступеню оволодіння фундаментальними, побутовими та соціально-орієнтованими уміннями, автори – Дж. Партінгтон та М. Мюллер, EFL (програма для оцінювання базових навичок, запропонована П. МакГревері, Т. Фрай, К. Корнвелл) та VB-MAPP (оцінювання вербальної поведінки, автор Марк Л. Сандберг) [2, 4].

Оцінити навички вербальної комунікації та соціальної взаємодії можна за допомогою методики VB-MAPP, що базується на методології АВА терапії та аналізу вербальної поведінки Б. Скіннера. Запропоновані в ній процедури поєднуються у поведінкову програму оцінювання вербальних навичок за п'ятьма компонентами: навички за віхами (170 навчальних та мовленнєвих віх, які представлені за рівнями розвитку); поширені перешкоди у навчанні та опануванні мови); переходи (результати у здобутті навичок); аналіз завдань і моніторинг формування навичок; вибір програми і цілей індивідуального навчального плану (ІПН). Методика підходить для дітей різного віку і може бути використана як на ранніх етапах розвитку, так і для більш старших дітей [4].

Серед українських розробок можна виділити методику Х. Ткач з обстеження мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом і тяжкими порушеннями мовлення, що розроблена на основі поведінкового підходу [5]. Методика призначена для обстеження навичок імітації, візуального сприймання, візуального зіставлення, навичок сортування, словникового сприймання (слухового гнозису), розуміння мовлення, навичок ехореакції, прохання,

називання, відповідей на запитання. Запропонованим інструментарієм, на базі якого далі здійснюється формування навичок, можуть користуватися не лише фахівці, а й батьки.

Отже, сучасний діагностичний інструментарій для проведення обстеження вербальної поведінки із РАС розроблений недостатньо та потребує уваги науковців. Найкращі результати впровадження індивідуальних програм, розроблених на основі результатів обстеження, наразі демонструють методики поведінкової терапії, що спрямовані на покращення комунікації та розвиток соціальних навичок, особливо у взаємодії батьків з дитиною. Проте можливість їх використання в роботі потребує від фахівців спеціального та коштовного навчання. Найбільш доступною на сучасному етапі для логопедичного обстеження є методика Х. Ткач.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Желтова М.О., Урсуленко Ю.О. Характеристика основних критеріїв діагностування та провідні методи корекції розладів аутистичного спектру. *Young Scientist*. October, №10 (122). 2023. С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-17> (дата звернення 25.03.25).

2. Марценковський І.А., Марценковська І.І. Розлади аутистичного спектра: фактори ризику, особливості діагностики й терапії. *Міжнародний неврологічний журнал*. №4 (98), 2018. С. 75–83. DOI: 10.22141/2224-0713.4.98.2018.139429 (дата звернення 03.04.25).

3. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 15.06.2015 № 341 Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації «Розлади аутистичного спектра (Розлади загального розвитку)». URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2015_341_ukpmd_autism.pdf (дата звернення 04.04.25).

4. Санберг М. Керівництво. Оцінювання мовленнєвих навичок і навичок соціальної взаємодії для дітей з аутизмом та іншими розладами розвитку. Ph.D., BCBA. 2008. 239 с.

5. Ткач Х. Я. Обстеження мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом і тяжкими порушеннями мовлення на основі поведінкового підходу: практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 136 с.